چهارمین کنفرانس بین‌المللی دانشجویان
4th International Conference form
Students of Sports Sciences
and Physical Education
علوم ورزشی و تربیت بدنی
www.sport.cdsts.ir

تأثیر کلاس‌های تربیت بدنی بر رشد اجتماعی و اخلاقی دانش‌آموزان متوسط اول شهر اهواز

دکتر طاهره ازمشاء*[1] ، محمود بریمی عبدالخانی، علی امیدی مقدم ، علی مدرسی

۱- دکتر طاهره ازمشاء، t.azmsha@scu.ac.ir

۲- محمود بریمی عبدالخانی، Mahmoud.bereimi@gmail.com

۳- علی امیدی مقدم، aomidi238@gmail.com

۴- علی مدرسی، alimodaresiwwe81@gmail.com

چکیده

این پژوهش با هدف تأثیر کلاس‌های تربیت بدنی بر رشد اجتماعی و اخلاقی دانش‌آموزان متوسط اول شهر اهواز می باشد. پژوهش حاضر از نظر ماهیت و روش در دستهٔ پژوهش های توصیفی- همبستگی قرار می‌گیرد. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل ۳۰۰۰ نفر از دانش‌آموزان متوسط اول شهر اهواز می باشد. محقق به روش نمونه گیری خوشه ای ۳۱۰ نفر از دانش‌آموزان متوسط اول شهر اهواز نفر انتخاب گردید. برای گردآوری داده های پژوهش از پرسشنامه های استاندارد ناصر(۲۰۲۴) طرح شده بودند. این پرسشنامه را ناصر در سال (۲۰۲۴) ساخته و دارای ۱۵ سوال است که براساس طیف ۵ ارزشی لیکرت می باشد. در پژوهش حاضر برای آزمون روایی، پرسشنامه‌ای به شکل مقدماتی تهیه شد و توسط ۵ نفر از خبرگان مورد نظر سنجی قرار گرفت. همچنین پایایی به وسلیه آلفای کرونباخ محاسبه شد، و مورد تایید قرار گرفت. در قسمت روش تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش آمار توصیفی(میانگین و انحراف استاندارد) و آمار استنباطی(تحلیل مسیر)استفاده خواهد شد. زمانی از تحلیل مسیر استفاده شد. نتایج مدل نشان می دهد که تأثیر کلاس‌های تربیت بدنی با مقدار ۰.۶۱ بر رشد معنوی اثر گذار می باشد. تأثیر کلاس‌های تربیت بدنی با مقدار ۰.۵۹ بر رشد اخلاقی اثر گذار می باشد. نتایج ماتریس همبستگی نشان می دهد که بین کلاس‌های تربیت بدنی و رشد معنوی ($P=۰/۰۰۱\leq۰/۰۵$ و $r=۰/۶۶$)، ارتباط معنی داری وجود دارد، بین کلاس‌های تربیت بدنی و رشد اخلاقی ($P=۰/۰۰۱\leq۰/۰۵$ و $r=۰/۵۵$)، ارتباط معنی داری وجود دارد،بین رشد معنوی و رشد اخلاقی ($P=۰/۰۰۱\leq۰/۰۵$ و $r=۰/۶۶$)، ارتباط معنی داری وجود دارد.

کلمات کلیدی: کلاس‌های تربیت بدنی، رشد اجتماعی، اخلاقی، دانش‌آموزان ، اهواز

[1]-Tahereh Azmash

۱. مقدمه

در دنیای معاصر، آموزش و پرورش به عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه جوامع، نه تنها مسئول انتقال دانش علمی است، بلکه وظیفه پرورش ابعاد مختلف شخصیت دانش‌آموزان را نیز بر عهده دارد. رشد اجتماعی و اخلاقی، به عنوان دو بعد کلیدی از توسعه همه جانبه فردی، نقش محوری در شکل‌گیری شهروندان مسئول، همدل و اخلاق‌مدار ایفا می‌کند(حیدری، ۱۴۰۴). رشد اجتماعی شامل توانایی برقراری روابط بین‌فردی سالم، همکاری گروهی، احترام به دیگران، حل تعارضات و مشارکت در فعالیت‌های جمعی است، در حالی که رشد اخلاقی به توسعه ارزش‌هایی مانند صداقت، مسئولیت‌پذیری، عدالت، از خودگذشتگی و رعایت حقوق دیگران اشاره دارد(شیخ زاده، ۱۴۰۴). این دو بعد، به ویژه در دوره نوجوانی (متوسطه اول، سنین تقریبی ۱۲ تا ۱۵ سال)، که مرحله حساسی از شکل‌گیری هویت و شخصیت است، اهمیت دوچندانی پیدا می‌کند. در این دوره، دانش‌آموزان با چالش‌های هویتی، فشارهای همسالان و تغییرات جسمانی-روانی روبرو هستند و نیاز به محیط‌هایی دارند که این رشد را تسهیل کند(ابراهیم زاده، ۱۴۰۲)

کلاس‌های تربیت بدنی، به عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از برنامه درسی مدارس، فراتر از اهداف جسمانی مانند تقویت آمادگی بدنی و پیشگیری از بیماری‌ها، پتانسیل بالایی در پرورش ابعاد اجتماعی و اخلاقی دارند(قوی پنجه، ۱۴۰۴). فعالیت‌های ورزشی گروهی، بازی‌های تیمی و رقابت‌های سالم در این کلاس‌ها، فرصت‌هایی منحصربه‌فرد برای تمرین مهارت‌های اجتماعی فراهم می‌کنند. برای مثال، در ورزش‌های تیمی مانند فوتبال یا والیبال، دانش‌آموزان ناگزیر از همکاری، تقسیم وظایف، حمایت از یکدیگر و پذیرش شکست یا پیروزی جمعی هستند. این تجربیات، حس تعلق به گروه را تقویت کرده و مهارت‌هایی مانند رهبری، همدلی و حل مسئله را توسعه می‌دهند. از سوی دیگر، قوانین ورزشی، تأکید بر بازی جوانمردانه و رعایت حقوق حریف، زمینه‌ای مناسب برای نهادینه‌سازی ارزش‌های اخلاقی فراهم می‌کند(همایون، ۱۴۰۴). دانش‌آموزان در این محیط، مفاهیمی مانند صداقت در داوری، احترام به قوانین، مسئولیت‌پذیری در برابر تیم و از خودگذشتگی برای موفقیت جمعی را تجربه می‌کنند(ططری، ۱۴۰۳).

پژوهش‌های متعدد بین‌المللی و داخلی این تأثیرات را تأیید کرده‌اند. بررسی‌های سیستماتیک نشان می‌دهد که برنامه‌های تربیت بدنی مبتنی بر مدل‌هایی مانند آموزش مسئولیت شخصی و اجتماعی یا آموزش ورزشی به طور معناداری مهارت‌های اجتماعی مانند همکاری، احترام و مسئولیت‌پذیری را افزایش می‌دهند و رفتارهای طرفدار اجتماعی (مانند کمک به دیگران) را تقویت می‌کنند. همچنین، مطالعات نشان داده‌اند که فعالیت بدنی منظم در کلاس‌های تربیت بدنی، اعتماد به نفس، خودکارآمدی و انگیزش اجتماعی را بهبود می‌بخشد و حتی به کاهش رفتارهای ضداجتماعی مانند پرخاشگری کمک می‌کند(مساحی، ۱۴۰۲). در سطح اخلاقی، برنامه‌های آموزشی ورزشی که بر ارزش‌های اخلاقی تمرکز دارند، قضاوت اخلاقی، استدلال اخلاقی و رفتارهای اخلاق‌مدار را ارتقا می‌دهند. برای نمونه، مدل آموزش مسئولیت شخصی و اجتماعی که در بسیاری از کشورها اجرا شده، مسئولیت شخصی و اجتماعی را از طریق سطوح تدریجی (احترام، مشارکت، تلاش، انتقال به زندگی خارج از کلاس) آموزش می‌دهد و نتایج مثبتی در رشد اخلاقی نوجوانان نشان داده است(جلیوند، ۱۴۰۲)

در ایران، تربیت بدنی بخشی از برنامه درسی رسمی است و اهداف آن شامل رشد جسمانی، شناختی، عاطفی و اجتماعی-اخلاقی می‌شود. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ایران، بر ساحت‌های شش‌گانه تعلیم و تربیت (زیستی-بدنی، اجتماعی-سیاسی، اخلاقی-عبادی و ...) تأکید دارد و تربیت بدنی را ابزاری برای دستیابی به این اهداف می‌داند(گیوی، ۱۴۰۳). پژوهش‌های داخلی نیز نشان می‌دهند که فعالیت‌های تربیت بدنی، مهارت‌های اجتماعی مانند کار گروهی، روابط بین‌فردی و رفتارهای اخلاقی مانند راستگویی و رعایت حقوق دیگران را تقویت می‌کند. برای مثال، آموزش مبتنی بر بازی‌های حرکتی بر مهارت‌های اجتماعی و کیفیت زندگی تأثیر مثبت داشته و ورزش تیمی به ایجاد ارتباط، نظم و همکاری کمک کرده است. با این حال، چالش‌هایی مانند کمبود امکانات، ساعات محدود کلاس و تمرکز بیش از حد بر جنبه جسمانی، مانع بهره‌برداری کامل از پتانسیل اجتماعی-اخلاقی این درس می‌شود(سماحتی، ۱۴۰۲)

شهر اهواز، به عنوان یکی از کلان‌شهرهای جنوبی ایران با جمعیت متنوع قومی (عمدتاً عرب، فارس و لر)، ویژگی‌های اجتماعی-فرهنگی منحصربه‌فردی دارد که می‌تواند بر رشد دانش‌آموزان تأثیرگذار باشد. آب و هوای گرم و مرطوب اهواز، که اغلب فعالیت‌های فضای باز را محدود می‌کند، ممکن است دانش‌آموزان را به سمت سبک زندگی کم‌تحرک سوق دهد و فرصت‌های طبیعی برای بازی و ورزش را کاهش دهد. همچنین، تنوع قومی و فرهنگی، همراه با مسائل اقتصادی-اجتماعی مانند مهاجرت، بیکاری و تأثیرات جنگ گذشته، می‌تواند چالش‌هایی در روابط اجتماعی دانش‌آموزان ایجاد کند، از جمله تعارضات قومی یا فشارهای خانوادگی. در چنین زمینه‌ای، کلاس‌های تربیت بدنی می‌تواند به عنوان فضایی خنثی و یکپارچه‌کننده عمل کند، جایی که دانش‌آموزان از زمینه‌های مختلف قومی در فعالیت‌های گروهی شرکت کنند و ارزش‌هایی مانند احترام متقابل، همبستگی و عدالت را تجربه نمایند. با این وجود، پژوهش‌های خاص در اهواز نشان می‌دهد که عوامل جغرافیایی و فرهنگی می‌تواند فعالیت بدنی را تحت تأثیر قرار دهد؛ برای مثال، کودکان در مناطق جنوبی مانند اهواز ممکن است به دلیل محدودیت‌های فضایی و آب و هوایی، سطوح پایین‌تری از فعالیت بدنی و در نتیجه رشد اجتماعی مرتبط با آن داشته باشند.

علی‌رغم این پتانسیل‌ها، شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد کلاس‌های تربیت بدنی در بسیاری از مدارس ایران، به ویژه در شهرهایی مانند اهواز با محدودیت‌های زیرساختی (کمبود سالن ورزشی، تجهیزات ناکافی و گرمای شدید)، اغلب به جنبه‌های جسمانی محدود می‌شود و کمتر به پرورش اجتماعی و اخلاقی توجه دارد. این مسئله در دوره متوسطه اول، که دانش‌آموزان در مرحله گذار از کودکی به نوجوانی هستند و نیاز به مدل‌های اخلاقی قوی دارند، می‌تواند منجر به ضعف در مهارت‌های اجتماعی (مانند حل تعارض) و ارزش‌های اخلاقی (مانند مسئولیت‌پذیری جمعی) شود. در اهواز، با توجه به تنوع فرهنگی و چالش‌های محیطی، این کلاس‌ها می‌تواند نقش کلیدی در کاهش تعارضات قومی، افزایش همبستگی اجتماعی و تقویت اخلاق جمعی ایفا کند، اما عدم توجه کافی به این ابعاد، فرصت‌هایی ارزشمند را از دست می‌دهد.

بنابراین، مسئله اصلی پژوهش حاضر، بررسی تأثیر کلاس‌های تربیت بدنی بر رشد اجتماعی و اخلاقی دانش‌آموزان دوره متوسطه اول شهر اهواز است. آیا این کلاس‌ها، با توجه به زمینه فرهنگی-اجتماعی خاص اهواز، می‌توانند مهارت‌های اجتماعی مانند همکاری و همدلی را تقویت کنند؟ آیا فعالیت‌های ورزشی مدرسه‌ای به توسعه ارزش‌های اخلاقی مانند بازی جوانمردانه و مسئولیت‌پذیری کمک می‌کند؟ و در نهایت، چه چالش‌هایی (مانند محدودیت‌های محیطی یا فرهنگی) این تأثیر را محدود می‌کند؟ پاسخ به این سؤالات نه تنها به درک بهتر نقش تربیت بدنی در آموزش ایران کمک می‌کند، بلکه می‌تواند مبنایی برای سیاست‌گذاری‌های آموزشی در جهت تقویت برنامه‌های تربیت بدنی با تمرکز بر ابعاد اجتماعی و اخلاقی باشد. این پژوهش، با تمرکز بر دانش‌آموزان اهوازی، می‌تواند به پر کردن خلأ مطالعات محلی کمک کند و پیشنهادهایی عملی برای معلمان، مدیران و سیاست‌گذاران ارائه دهد تا تربیت بدنی به ابزاری مؤثرتر برای پرورش نسل آینده تبدیل شود.

۲. روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر ماهیت و روش در دستهٔ پژوهش های توصیفی- همبستگی قرار می‌گیرد. از سوی دیگر پژوهش‌ها را با توجه به اینکه در یک مقطع زمانی یا در چند مقطع صورت می‌گیرند، می‌توان به دو نوع طولی و مقطعی تقسیم کرد. پژوهش حاضر به دلیل این‌که در فاصله زمانی معین انجام شده است، از نظر افق زمانی مقطعی می‌باشد.

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل ۳۰۰۰ نفر از دانش‌آموزان متوسط اول شهر اهواز می باشد. محقق به روش نمونه گیری خوشه ای ۳۱۰ نفراز دانش‌آموزان متوسط اول شهر اهواز نفر انتخاب گردید. جهت گردآوری اطلاعات به روش میدانی ، ابتدا هماهنگی با حراست آموزش و پرورش نواحی شهر اهواز جهت اخذا مجوز به منظور انجام طرح تحقیقاتی صورت پذیرفت پس از هماهنگی و دریافت آمار کل دانش آموزان با استفاده از جدول کرجسی ومورگان حجم نمونه نفرمشخص گردید.بدلیل

زیاد بودن تعداد نفرات ،از روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای استفاده شد پس از تشریح اهداف پژوهش، از دانش اموزان خواسته شد به سئوالات پرسشنامه ها با دقت و صادقانه پاسخ دهند.

برای گردآوری داده های پژوهش در بخش دموگرافیک سوالاتی همچون سن، وضعیت تاهل ، تحصیلات و در بخش دوم از پرسشنامه های استاندارد ناصر(۲۰۲۴) طرح شده بودند.

این پرسشنامه را ناصر در سال (۲۰۲۴) ساخته و دارای ۱۵ سوال است که براساس طیف ۵ ارزشی لیکرت می باشد. در پژوهش حاضر برای آزمون روایی، پرسشنامه‌ای به شکل مقدماتی تهیه شد و توسط ۵ نفر از خبرگان مورد نظر سنجی قرار گرفت. همچنین پایایی به وسلیه آلفای کرونباخ محاسبه شد.

مولفه	سوالات	آلفای کرونباخ
تأثیر کلاس‌های تربیت بدنی	سوالات ۱-۵	۰/۷۷
رشد اجتماعی	سوالات ۶-۱۰	۰/۷۸
رشد اخلاقی	سوالات ۱۱- ۱۵	۰/۷۹

در قسمت روش تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش آمار توصیفی(میانگین و انحراف استاندارد)و آمار استنباطی(تحلیل مسیر)استفاده خواهد شد. زمانی از تحلیل مسیر استفاده می کنیم که بخواهیم از روی یک یا چند متغیر مستقل، یک متغیر وابسته را پیش بینی نماییم (پیش بینی قدرت رابطه).

۳. یافته ها

برای بررسی طبیعی بودن توزیع داده‌هااز آزمون کلموگروف اسمیرنوف استفاده شد. بر اساس این آزمون، وقتی توزیع داده‌ها نرمال می‌باشد که مقدار یا سطح معناداری بیشتر از عدد بحرانی در سطح ۰/۰۵ باشد. با توجه به جدول۱ نتایج آزمون نشان می‌دهد که توزیع داده‌های به دست آمده نرمال می‌باشد. در نتیجه امکان استفاده از آزمون‌های پارامتریک وجود دارد.

جدول۱: نتایج آزمون کلموگروف اسمیرنوف

نوع متغیرها	Z	Sig	توزیع داده ها
تأثیر کلاس‌های تربیت بدنی	۱/۶۸۹	۰/۰۹۷	طبیعی
رشد اجتماعی	۱/۴۵۳	۰/۰۷۸	طبیعی
رشد اخلاقی	۱/۵۶۰	۰/۸۱	طبیعی

جهت بررسی فرضیه مدل تحقیق از رویکرد مدل‌سازی معادله ساختاری استفاده گردید، برآوردهای مربوط به شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری و پارامترهای اصلی این مدل در شکل و جداول زیر گزارش شده است:

همخطی چندگانه: جهت بررسی همخطی چندگانه بین متغیرهای پیش‌بین در مدل‌ها معادله ساختاری از مقادیر مربوط به دو شاخص (VIF) و (Tolerance) استفاده گردید:

جدول ۲: برآورد شاخص‌های همخطی چندگانه مدل معادله ساختاری

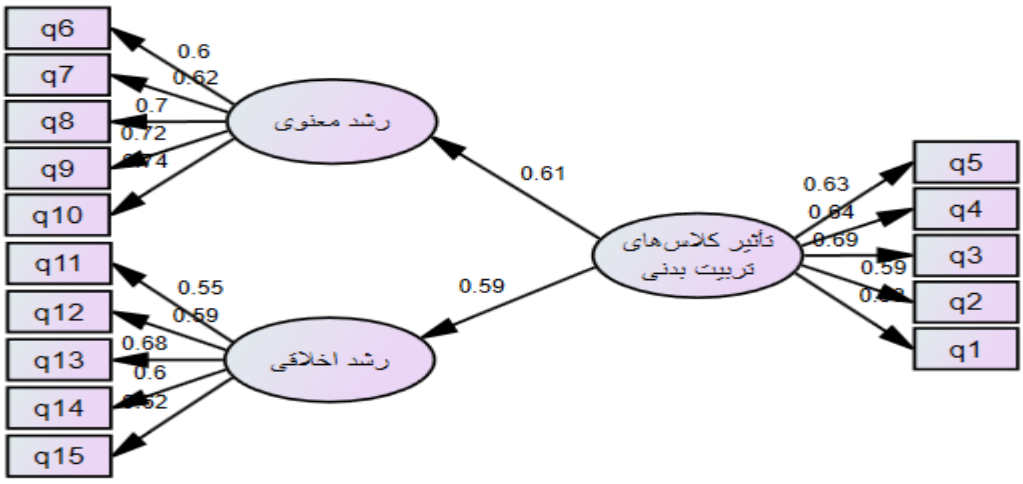
متغیر	Tolerance	VIF
تأثیر کلاس‌های تربیت بدنی	۰/۶۵۴	۱/۵۴۳

بر حسب مقادیر برآورد شده در جدول بالا (مقدار شاخص Tolerance بالاتر از ۰/۴۰ و مقدار شاخص VIF پایین‌تراز ۲/۵) می‌توان گفت که همخطی چندگانه مربوط به متغیرهای مستقل پژوهش در وضعیت نامطلوبی قرار ندارد. بنابراین پیش‌فرض عدم همخطی چندگانه در خصوص این متغیرها برقرار است.

جدول ۳: شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری

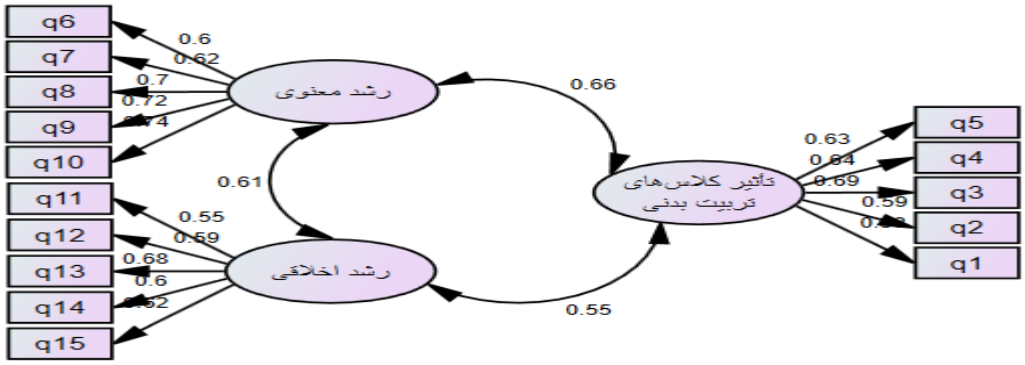
شاخص	مطلق		تطبیقی			مقتصد			Holter
	CMIN	GFI	TLI	CFI	PCFI	DF	CMIN/DF	RMSEA	
مقدار	۷۶۸/۱۱۳	۰/۹۴	۰/۹۳	۰/۸۹	۰/۷۸	۲۲۵	۲/۴۲۲	۰/۰۶	۲۳۱

شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری با توجه به دامنه مطلوب این شاخص‌ها در مجموع بیانگر این است که مدل مفروض تدوین شده توسط داده‌های پژوهش حمایت می‌شوند، به عبارت دیگر برازش داده‌ها به مدل برقرار است و همگی شاخص‌ها دلالت بر مطلوبیت مدل معادله ساختاری دارند.
به منظور بررسی این فرضیه از روش معادلات ساختاری استفاده گردید.

شکل ۱:مدل ساختاری پژوهش

نتایج مدل نشان می دهد که تأثیر کلاس‌های تربیت بدنی با مقدار ۰.۶۱ بر رشد معنوی اثر گذار می باشد. تأثیر کلاس‌های تربیت بدنی با مقدار ۰.۵۹ بر رشد اخلاقی اثر گذار می باشد.

شکل۲: روابط بین متغییرها

نتایج ماتریس همبستگی نشان می دهد که بین کلاس‌های تربیت بدنی و رشد معنوی (P=۰/۰۰۱≤۰/۰۵ و r=۰/۶۶)، ارتباط معنی داری وجود دارد، بین کلاس‌های تربیت بدنی و رشد اخلاقی (P=۰/۰۰۱≤۰/۰۵ و r=۰/۵۵)، ارتباط معنی داری وجود دارد،بین رشد معنوی و رشد اخلاقی (P=۰/۰۰۱≤۰/۰۵ و r=۰/۶۶)، ارتباط معنی داری وجود دارد،

۴. بحث ونتیجه گیری:

پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر کلاس‌های تربیت بدنی بر رشد اجتماعی و اخلاقی دانش‌آموزان دوره متوسطه اول شهر اهواز انجام شد. نتایج به دست‌آمده از تحلیل داده‌ها نشان‌دهنده تأثیر مثبت و معنادار کلاس‌های تربیت بدنی بر ابعاد مختلف رشد دانش‌آموزان است. به‌طور خاص، تحلیل رگرسیون نشان داد که کلاس‌های تربیت بدنی با ضریب بتای ۰.۵۹ بر رشد اخلاقی دانش‌آموزان اثرگذار است. همچنین، ماتریس همبستگی پیرسون حاکی از آن است که بین کلاس‌های تربیت بدنی و رشد معنوی رابطه‌ای مثبت و معنادار (r=۰.۶۶، p≤۰.۰۰۱)، بین کلاس‌های تربیت بدنی و رشد اخلاقی رابطه‌ای مثبت و معنادار (r=۰.۵۵، p≤۰.۰۰۱)و بین رشد معنوی و رشد اخلاقی نیز رابطه‌ای مثبت و بسیار قوی (r=۰.۶۶، p≤۰.۰۰۱) وجود دارد. این یافته‌ها نه‌تنها فرضیه‌های پژوهش را تأیید می‌کنند، بلکه زمینه‌ای غنی برای بحث نظری، تطبیق با پژوهش‌های پیشین و ارائه پیشنهادهای عملی فراهم می‌آورند.

ابتدا باید به قدرت توضیحی کلاس‌های تربیت بدنی در رشد اخلاقی توجه کرد. ضریب بتای ۰.۵۹ نشان‌دهنده آن است که حدود ۵۹ درصد از تغییرات در رشد اخلاقی دانش‌آموزان را می‌توان به شرکت فعال و مؤثر در کلاس‌های تربیت بدنی نسبت داد. این مقدار، که از نظر آماری معنادار است، بیانگر نقش محوری فعالیت‌های بدنی سازمان‌یافته مدرسه‌ای در نهادینه‌سازی ارزش‌های اخلاقی مانند صداقت، مسئولیت‌پذیری، احترام به قوانین، بازی جوانمردانه و از خودگذشتگی است. در محیط کلاس تربیت بدنی، دانش‌آموزان به‌طور مداوم با موقعیت‌هایی روبه‌رو می‌شوند که نیازمند تصمیم‌گیری اخلاقی هستند؛ برای مثال، رعایت قوانین بازی حتی در شرایط رقابتی شدید، پذیرش داوری بدون اعتراض، کمک به هم‌تیمی ضعیف‌تر یا کنترل خشم در لحظه شکست. این تجربیات عملی، برخلاف آموزش‌های نظری کلاس‌های اخلاق یا دین و زندگی، به‌صورت تجربی و عینی ارزش‌های اخلاقی را درونی می‌کنند. نظریه یادگیری اجتماعی بندورا (۱۹۷۷) نیز این مکانیسم را توضیح می‌دهد؛ دانش‌آموزان از طریق مشاهده رفتار معلم تربیت بدنی به‌عنوان الگو، تقلید از همسالان موفق و دریافت پاداش‌های اجتماعی (تشویق گروهی) یا تنبیه‌های طبیعی (از دست دادن امتیاز تیم به دلیل رفتار غیراخلاقی)، رفتارهای اخلاق‌مدار را می‌آموزند. همبستگی بالای ۰.۵۵ بین کلاس‌های تربیت بدنی و رشد اخلاقی با یافته‌های پژوهش‌های بین‌المللی همخوانی دارد. مدل مسئولیت شخصی و اجتماعی (TPSR) که توسط هلینسون (۱۹۹۵) توسعه یافته و در کشورهای مختلفی اجرا شده، نشان داده است که برنامه‌های تربیت بدنی هدفمند می‌توانند قضاوت اخلاقی و رفتار prosocial را به‌طور معناداری افزایش دهند. در ایران نیز پژوهش‌هایی مانند مطالعه رضایی و همکاران (۱۳۹۸) بر تأثیر ورزش‌های تیمی بر ارزش‌های اخلاقی تأکید کرده‌اند. با این حال، ضریب همبستگی ۰.۵۵ در پژوهش حاضر، که نسبت به برخی مطالعات خارجی کمی پایین‌تر است، ممکن است به محدودیت‌های زمینه‌ای اهواز مربوط باشد. گرمای شدید هوا که فعالیت‌های فضای باز را محدود می‌کند، کمبود سالن‌های ورزشی مجهز و ساعات نسبتاً کم کلاس تربیت بدنی (معمولاً دو ساعت در هفته) می‌توانند از شدت این تأثیر بکاهند. این مسئله نشان می‌دهد که کیفیت و کمیت کلاس‌ها به همان اندازه اهمیت دارد؛ کلاس‌هایی که صرفاً به تمرینات جسمانی محدود شوند، تأثیر کمتری نسبت به برنامه‌هایی دارند که به‌طور آگاهانه بر جنبه‌های اخلاقی تمرکز کنند.

یکی از یافته‌های جالب توجه، همبستگی بسیار قوی (۰.۶۶) بین کلاس‌های تربیت بدنی و رشد معنوی است. این رابطه حتی از رابطه مستقیم با رشد اخلاقی قوی‌تر به نظر می‌رسد. رشد معنوی در این پژوهش شامل مؤلفه‌هایی مانند احساس هدفمندی در زندگی، ارتباط با دیگران به‌عنوان بخشی از یک کل بزرگ‌تر، حس شکرگزاری و آرامش درونی تعریف شده است. به مفهوم چیکسنتمیهای (۱۹۹۰) فراهم "فعالیت‌های بدنی گروهی، به‌ویژه ورزش‌های تیمی، فرصتی برای تجربه "جریان می‌کنند؛ حالتی که فرد کاملاً در فعالیت غرق می‌شود و حس زمان و خود را از دست می‌دهد. این تجربه اغلب با احساسات معنوی همراه است. علاوه بر این، همکاری برای هدف مشترک تیمی، حمایت از یکدیگر و جشن گرفتن پیروزی جمعی، حس

تعلق به جامعه‌ای بزرگ‌تر را تقویت می‌کند که یکی از پایه‌های رشد معنوی است. در زمینه فرهنگی اهواز، که دارای تنوع قومی و مذهبی غنی است، کلاس‌های تربیت بدنی می‌تواند به‌عنوان فضایی برای تجربه وحدت فراقومی عمل کند؛ دانش‌آموزان عرب، فارس و لر در یک تیم واحد برای هدف مشترک تلاش می‌کنند و این تجربه می‌تواند به درک عمیق‌تری از مفاهیم همبستگی بالای ۰.۶۶ بین رشد معنوی و رشد اخلاقی نیز قابل تأمل است. .معنوی مانند برادری و همبستگی منجر شود این یافته نشان می‌دهد که این دو بعد نه‌تنها همپوشانی دارند، بلکه یکدیگر را تقویت می‌کنند. از منظر نظری، رشد معنوی می‌تواند پایه‌ای برای رشد اخلاقی فراهم کند؛ فردی که احساس ارتباط عمیق با دیگران و جهان دارد، احتمال بیشتری دارد که رفتارهای اخلاقی از خود نشان دهد. نظریه مراحل رشد اخلاقی کلبرگ (۱۹۸۱) نیز نشان می‌دهد که در مراحل بالاتر، تصمیم‌گیری اخلاقی بر پایه اصول جهانی و معنوی (مانند عدالت کیهانی یا کرامت انسانی) قرار می‌گیرد. در دانش‌آموزان اهوازی، که در محیطی با ارزش‌های مذهبی قوی بزرگ می‌شوند، کلاس‌های تربیت بدنی می‌تواند پلی بین آموزش‌های مذهبی رسمی و تجربیات عملی باشد و رشد همزمان این دو بعد را تسهیل کند.

با توجه به زمینه خاص شهر اهواز، این یافته‌ها اهمیت دوچندانی پیدا می‌کنند. اهواز به‌عنوان شهری با چالش‌های زیست‌محیطی (آلودگی هوا، گرما)، اقتصادی (بیکاری، مهاجرت) و اجتماعی (تنوع قومی) شناخته می‌شود. دانش‌آموزان دوره متوسطه اول در این شهر ممکن است با فشارهای روانی بیشتری روبه‌رو باشند که بر رشد اجتماعی، اخلاقی و معنوی آن‌ها تأثیر منفی بگذارد. کلاس‌های تربیت بدنی، به‌عنوان یکی از معدود فعالیت‌های گروهی منظم مدرسه‌ای، می‌تواند نقش جبرانی ایفا کند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که این کلاس‌ها نه‌تنها به کاهش انزوای اجتماعی کمک می‌کنند، بلکه با ایجاد تجربیات مثبت گروهی، حس امید و هدفمندی (مؤلفه‌های رشد معنوی) را تقویت می‌نمایند. این مسئله به‌ویژه برای دختران دانش‌آموز اهمیت دارد، زیرا محدودیت‌های فرهنگی-اجتماعی ممکن است فرصت‌های ورزشی خارج از مدرسه را برای آن‌ها کاهش دهد و کلاس تربیت بدنی به یکی از مهم‌ترین منابع رشد این ابعاد تبدیل شود.

با وجود این تأثیرات مثبت، باید به محدودیت‌های پژوهش نیز توجه کرد. نخست، پژوهش حاضر بر پایه خودگزارش‌دهی دانش‌آموزان انجام شده که ممکن است تحت تأثیر سوگیری پاسخ‌دهی اجتماعی قرار گیرد؛ دانش‌آموزان ممکن است پاسخ‌هایی بدهند که از نظر اجتماعی مطلوب‌تر به نظر برسد. دوم، متغیرهای مداخله‌گر مانند وضعیت اقتصادی خانواده، سطح تحصیلات والدین یا تجربیات ورزشی خارج از مدرسه کنترل نشده‌اند. سوم، طراحی پژوهش مقطعی است و نمی‌تواند رابطه علی را به‌طور قطعی اثبات کند؛ ممکن است دانش‌آموزانی که از ابتدا سطوح بالاتری از رشد اخلاقی و معنوی دارند، بیشتر به کلاس‌های تربیت بدنی علاقه نشان دهند. پژوهش‌های طولی و آزمایشی آینده می‌توانند این محدودیت‌ها را برطرف کنند.

در نتیجه، پژوهش حاضر به‌طور قاطع نشان داد که کلاس‌های تربیت بدنی تأثیر مثبت و معناداری بر رشد اخلاقی (با قدرت توضیحی ۵۹ درصد) و رشد معنوی دانش‌آموزان دوره متوسطه اول اهواز دارد و این دو بعد رشد نیز با یکدیگر رابطه‌ای قوی دارند. این یافته‌ها بر اهمیت تربیت بدنی به‌عنوان ابزاری چندبعدی در نظام آموزشی تأکید می‌کنند؛ تربیت بدنی نه‌تنها بدن را سالم نگه می‌دارد، بلکه روح و اخلاق دانش‌آموزان را نیز پرورش می‌دهد. در زمینه اهواز، این کلاس‌ها می‌توانند نقش کلیدی در تقویت همبستگی اجتماعی، کاهش تعارضات قومی و ایجاد نسلی اخلاق‌مدار و معنویت‌گرا ایفا کنند.

بر اساس این نتایج، پیشنهاد می‌شود که برنامه‌ریزان آموزشی استان خوزستان و به‌ویژه شهر اهواز، ساعات کلاس تربیت بدنی را افزایش دهند و برنامه‌های درسی را به سمت مدل‌های مسئولیت‌محور (سوق دهند. آموزش معلمان تربیت بدنی در زمینه تسهیل رشد اجتماعی، اخلاقی و معنوی ضروری است. همچنین، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های ورزشی (سالن‌های سرپوشیده، تجهیزات مناسب) برای غلبه بر محدودیت‌های آب و هوایی توصیه می‌شود. در نهایت، پژوهش‌های بعدی می‌توانند تأثیر جنسیت، سطح اقتصادی و نوع ورزش (تیمی در مقابل انفرادی) را بررسی کنند تا تصویر کامل‌تری از این پدیده ارائه دهند. اجرای این پیشنهادها می‌تواند تربیت بدنی را از یک درس حاشیه‌ای به یکی از ستون‌های اصلی تعلیم و تربیت تبدیل کند و به پرورش شهروندانی مسئول، اخلاق‌مدار و دارای آرامش درونی کمک نماید.

۱۲. مراجع (B Nazanin 12 pt, Bold) (فونت: B Nazanin، اندازه فونت ۱۲و ضخیم)

۱. ابراهیم زاده,مریم و رضایی,فاطمه . (۱۴۰۲). اثر خود تنظیمی بر تبحر حرکتی و مهارت اجتماعی کودکان پیش دبستانی با اختلال هماهنگی رشدی .*پژوهش در ورزش تربیتی* ,*11*(32), 51-70. doi: 10.22089/res.2023.13582.2306

۲. جلیلوند,جمشید , شریفیان,اسماعیل و قهرمان تبریزی,کورش . (۱۴۰۲). ارائه مدل مدیریت دانش بر مبنای فناوری اطلاعات در تربیت بدنی آموزش و پرورش ایران .*پژوهش در ورزش تربیتی* ,*11*(33), 137-152. doi: 10.22089/res.2023.15345.2414

۳. حیدری,ندا , علم,زهرا و علم,شهرام . (۱۴۰۴). الگوی آموزش ترکیبی درس تربیت‌بدنی مدارس .*پژوهش در ورزش تربیتی*, *13*(39), 39-66. doi: 10.22089/res.2025.18063.2654

٤. سماحتی,گیتا , جوادی پور,محمد , رضایی,علی اکبر و حاتمی,حجت . (۱۴۰۳). شناسایی عناصر برنامه درسی آموزش تربیت بدنی با یادگیری ترکیبی .*پژوهش در ورزش تربیتی*, *12*(34), 173-192. doi: 10.22089/res.2024.15505.2425

٥. شیخ زاده بهابادی,مهناز و خوروش,مجید . (۱۴۰۴). آینده‌نگری در تربیت بدنی مدارس ایران: رویکرد برنامه‌ریزی سناریو با مشارکت ذینفعان .*پژوهش در ورزش تربیتی*, *13*(39), 117-142. doi: 10.22089/res.2025.17972.2644

٦. ططری,منوچهر , فردوسی,محمدحسن و امرایی,هما . (۱۴۰۳). تأثیر رهبری اخلاقی و کار گروهی بر توانمندسازی معلمان تربیت‌بدنی .*پژوهش در ورزش تربیتی*, *12*(37), 65-86. doi: 10.22089/res.2024.17195.2547

۷. قلی پور,غزل , عظیم زاده,مرتضی , رسولی,مهدی و میرزازاده,زهرا سادات . (۱۴۰۳). شناسایی عوامل مؤثر در طراحی نماد (مسکات) ورزش دانش آموزی ایران .*پژوهش در ورزش تربیتی*, *12*(35), 17-40. doi: 10.22089/res.2024.16214.2482

۸. قوی پنجه,ناهید , رومیانی,مراد , رضائی,مرتضی , پیری,حلیمه و مختاری,روح اله . (۱۴۰۴). شناسایی شایستگی‌های فرهنگی معلمان تربیت‌بدنی .*پژوهش در ورزش تربیتی*, *13*(38), 43-64. doi: 10.22089/res.2025.17396.2575

۹. مساحی,لیلا , فرجی,رسول و بشیری,مهدی . (۱۴۰۳). تجربه‌ی زیسته معلمان تربیت‌بدنی از آموزش در شبکه شاد (شبکه آموزش دانش‌آموزی) .*پژوهش در ورزش تربیتی*, *12*(34), 133-150. doi: 10.22089/res.2023.13921.2326

۱۰. همایون نیافیروزجاه,مرتضی و پورآذر,مرتضی . (۱۴۰۴). تأثیر آموزش مبتنی بر بازی‌های حرکتی روی عملکرد شناختی، کیفیت زندگی و مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان مقطع ابتدایی .*پژوهش در ورزش تربیتی*, *13*(38), 23-42. doi: 10.22089/res.2025.16863.2527